

Перша ластівка українського національного відродження

(225 років із часу
першого видання
поєми «Енеїда» Івана
Котляревського (1798))

АВТОР - БІБЛІОТЕКАР
УНІВЕРСИТЕТУ
КОРОЛЯ ДАНИЛА
ЧІКАЛЬОВА С. О.

- ✘ У 2023 році на державному рівні Україна відзначає 225-річницю з часу виходу поеми Івана Котляревського «Енеїда» - знакового твору, що започаткував становлення нової української літератури. З нагоди цієї дати бібліотека Університету Короля Данила підготувала презентацію .» Перша ластівка українського національного відродження».

- ✘ «Енеїда» — українська бурлескно-травестійна поема, написана українським письменником Іваном Котляревським, в добу становлення романтизму і націоналізму в Європі, на тлі ностальгії частини української еліти за козацькою державою, ліквідованою Росією в 1775—1786 роках. Заснована на сюжеті однойменної класичної поеми римського поета Вергілія. Складається з шести частин, на відміну від дванадцяти частин Вергілія. Написана чотиристопним ямбом. Поема «Енеїда» - перша масштабна пам'ятка українського письменства, укладена розмовною українською мовою – якою спілкувалися і яку розуміли абсолютна більшість мешканців України. Поема започаткувала становлення новочасної української літератури, її із захватом читали всі «від грамотного селянина до багатого пана». Іван Котляревський, перекладаючи Вергіліїву поему, розповів про життя козаків, адже і сам був на військовій службі в Сіверському карабінерному полку, сформованому на базі декількох українських козацьких полків. Аби не дуже віддалятися від задумів Вергілія, він назвав козаків троянцями, а їхнього ватажка – Енеєм. Над «Енеїдою» І. Котляревський працював близько 30 років (з перервами)

Для написання твору автор скористався:

- *досвідом своїх попередників
(Скаррона, Осипова);*
- *- різдвяними, великодніми віршами
мандрівних дяків;*
- *- реальною дійсністю того часу;*
- *- усною народною творчістю;*
- *творчістю Г.Сковороди та бурлескно-
сатиричною літературою XVIII ст.;*
- *матеріалом з епізодами про життя
українських козаків, старшин, селянства,
міщан, священників, учнів;*
- *жартівливими сатиричними віршами,
інтермедіями до шкільних драм*

ЖАНР: ТРАВЕСТІЙНА, БУРЛЕСКНА ПОЕМА

Теорія літератури:

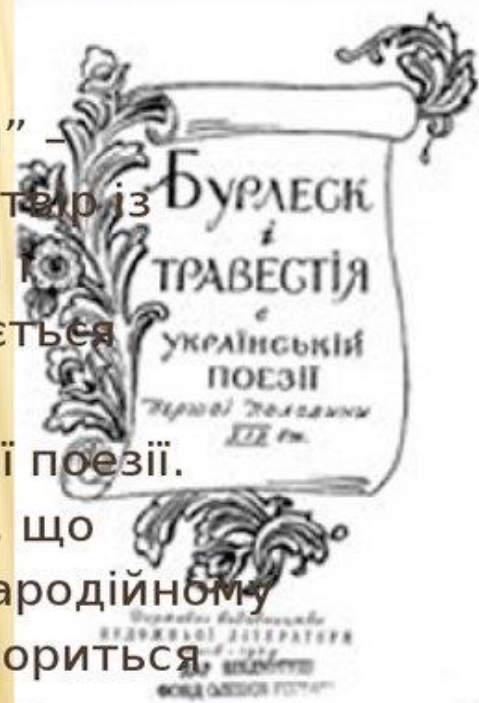
Травестія (від італ. “перевдягати”) – різновид жартівливої поезії, коли твір із серйозним або героїчним змістом відповідною формою переробляється у твір комічного характеру.

Бурлеск – це жанр гумористичної поезії.

Комічний ефект досягається тим, що героїчний зміст зображується в пародійному тоні, або тим, що про буденне говориться піднесено.

Алюзія – художньо-стилістичний прийом, натяк на певний художній твір, сюжет чи образ.

Пародія – сатиричний або гумористичний твір, що імітує творчу манеру письменника з метою його висміяти.

Проблематика «Енеїда»:

Автор «Енеїди» порушує низку важливих проблем:

- соціальної нерівності;
- засудження негативних суспільних вад: злочинства, інтриганства, хабарництва, здирництва, безкультур'я тощо;
- патріотизму;
- захисту рідної землі від ворогів;
- громадянського обов'язку, честі сім'ї;
- утвердження людських чеснот: добропорядності, щирості, добра, поваги до батьків тощо;
- виховання майбутнього покоління на принципах народної моралі;
- любові і ненависті;
- дружби, кохання тощо.

Історія літератури

Саме в той період, коли «Енеїда» побачила світ, за висловом академіка О. Білецького, «історичні обставини поставили під знак питання подальше майбутнє української мови, а також всієї української культури», коли перед самим народом постало запитання: «Бути чи не бути?», «Енеїда» Котляревського відповіла на повний голос «Бути!».

Надруковані в 1798 р. в Петербурзі **перші три частини** «Енеїди» І. Котляревського ознаменували **початок нової української літератури**. Як «Енеїда», так і «Наталка Полтавка» написані не мертвою книжною, а живою народною мовою, цим І. Котляревський утвердив, що українська мова «годиться і для найвищих стилів».

✘ Історія написання і видання «Енеїди»

- + Над «Енеїдою» І. Котляревський працював близько 30 років (з перервами). Три перші частини вийшли друком у 1798 р., четверта – у 1809 р., п'ята – у 1822 р.; повністю твір завершено у 1825–1826 рр., а видано у 1842 р. після смерті письменника.
- + Перше видання «Енеїди» з'явилося у 1798 р. завдяки ініціативі конотопського поміщика Максима Пурпури, який тоді служив у Петербурзі в медичній колегії і належав до гурту прихильників української мови та літератури. До його рук потрапив список перших трьох частин поеми І. Котляревського, і Пурпура своїм коштом видає її з характерною присвятою: «Любителям малоросійського слова». Автор був незадоволений вчинком видавця (друк здійснено без його згоди), проте патріотична ініціатива М. Пурпури заслуговує на схвалення.

- ✘ В основу твору І. П. Котляревський поклав сюжет класичної поеми «Енеїда» римського поета Вергілія.
- ✘ В античному творі йшлося про мандри троянців, що прибувають з волі богів до латинських земель.
- ✘ У поемі І. Котляревського розгортаються такі ж події,
- ✘ збережені імена героїв, але закладений новий національний зміст: під виглядом троянців постають українські козаки, богів Олімпу – українське панство.
- ✘ Усі реалії твору відбивають життя українського
- ✘ суспільства XVIII ст. після руйнування української «Трої» –
- ✘ Запорізької Січі.

«ЕНЕЇДА» В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

- ✘ І. П. Котляревський по праву вважається зачинателем нової української літературної мови.
- ✘ Початком нової української літературної мови умовно вважається 1798 рік – рік опублікування трьох перших частин «Енеїди» І. Котляревського, що утвердила загальнонародну мову в літературі.
- ✘ До другої половини XVIII століття в Україні – у богослов'ї, філософії, науці, освіті, діловодстві тощо – послуговувалися староукраїнською книжною мовою. Офіційна влада у XVII – XVIII століттях винищувала в Україні літературну «просту» мову, вважаючи її розвиток чинником української національної ідентичності.
  - + «Енеїда» І. Котляревського вийшла друком у добу імперської деукраїнізації. Петро I у 1720 р. заборонив книгодрукування українською мовою. Катерина II заборонила викладання українською мовою в навчальних закладах, зокрема в Києво-Могилянській академії.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ, ІГРИ, ПІСНІ ЗА ПОЕМОЮ «ЕНЕЇДА»

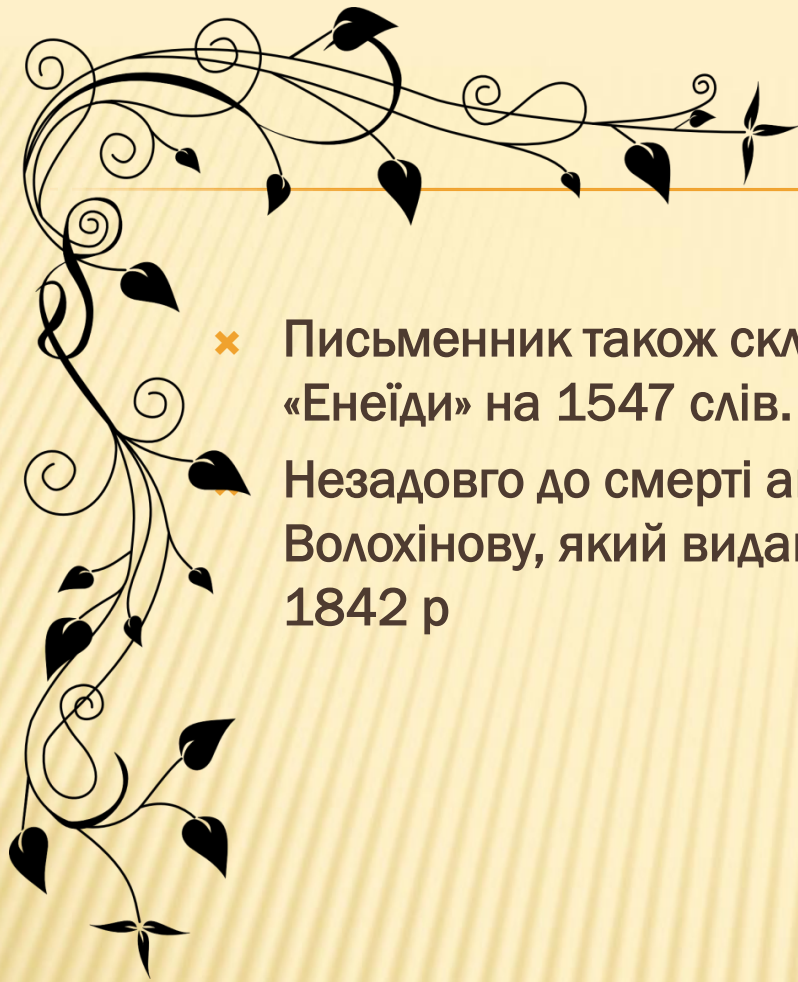
- ✘ Іван Котляревський першим у вітчизняній літературі навів перелік тогочасних ігор задовго до перших «ігрових» етнографічних описів. У поемі лунає багато історичних пісень, зображено українські народні танці – пісні: санжарівка, гайдук, халяндра, горлиця, подаються відомості про українські народні інструменти

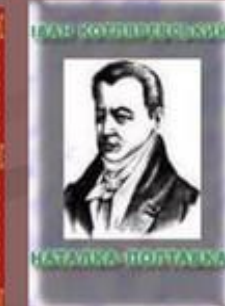
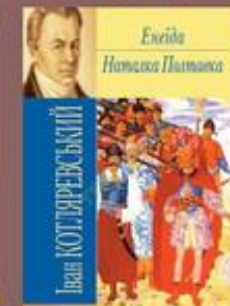
МУЗИЧНЕ ПРОЧИТАННЯ ТВОРУ

- ✘ Найбільш відомою є опера «Енеїда» українського композитора Миколи Лисенка. Лібретто Людмили Старицької-Черняхівської. Вперше поставлена 23 листопада 1910 р. в театрі Миколи Садовського в Києві. Яскравий сюжет не опинився поза увагою сучасних музикантів. У 1985 р.
- ✘ композитор Сергій Бедусенко створив першу українську рок-оперу «Енеїда»
- ✘ за Іваном Котляревським.

- ✘ Письменник також склав новий українсько-російський словник до «Енеїди» на 1547 слів.
- ✘ Незадовго до смерті автор продав рукопис харків'янинові О. А. Волохінову, який видав його завершений твір у шести частинах в 1842 р

“ЕНЕЇДА” І.П.Котляревського – перший в українській літературі твір, написаний народною мовою

ОЦІНКА ТВОРЧОСТІ

Творчість Котляревського високо цінував Т. Шевченко. Поет в 1838 написав вірш «На вічну пам'ять Котляревському», в якому підносить Котляревського, як національного співця та прославляє як творця безсмертної «Енеїди».

Михайло Коцюбинський
(1864—1913)

З появою «Енеїди» забуте і
закинене під сільську покрівлю
слово, наче фенікс з попелу,
воскресло знову. Іван
Котляревський показав, що і
під грубою свитою б'ється
людське серце.

Максим Рильський
(1895—1961)

Іван Котляревський — Коперник українського слова

Олесь Гончар
(1918—1985)

Енеїда — поема народна,
істинно класичне
творіння. Цей твір
наіскрений сонцем,
розпашілий од земних
пристрастей.

- + Україна, як і дуже часто було в минулому, знов у вогні. Так
- × само, як і «скажений сват» Петро І накинувся з дикими ордами
- × на стражденну 1709 р., кремлівські верховоди терзають
- × миролюбну країну ніякою «не спецоперацією», а
- × людиноненависницькою війною, яка випалює «градами»,
- × розоряє благословенний край, отруює землю, воду, повітря,
- × прирікає людей на смерть, відчай та безвихідь.
  - + Автор «перелицьованої» «Енеїди» закликає тих, кому від
- × природи заповідано обороняти рід свій:
- × Де общее добро в упадку,
- × Забудь отця, забудь і матку,
- × Лети повинність ісправлять.

**Бібліотека ЗВО
«Університет Короля Данила»**

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

